

10. Сергієні О.В., Андруша А.М. Нервово-психічна стійкість працівників різних підрозділів установ правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану. *Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції ДДУВС. Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти. Дніпро. 15 березня 2024. Ч.2. с.5081-582.*

11. Стасюк В.В. Організаційні принципи та напрямки діяльності щодо профілактики психічних розладів в умовах підготовки до ведення бойових дій. *Вісник Національного університету оборони України. 2017. Вип. 5 (36). С. 295– 301.*

Олена СЕРГІЄНІ

професор кафедри
психології та педагогіки
доктор медичних наук, професор
<https://orcid.org/0000-0002-0353-0715>

Ольга ГОРІНА

доцент кафедри
психології та педагогіки,
кандидат педагогічних наук
<https://orcid.org/0000-0002-4553-9056>

Ксенія БІЛОКУРОВА

здобувач магістерського рівня
вищої освіти ННІ права
та інноваційної освіти

*(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ПЕРІОД ВІДНОВЛЕННЯ ЇХ ЗДОРОВ'Я ПІСЛЯ ПОРАНЕНЬ

Безпека населення української держави являється однією з основних її функцій та забезпечується Конституцією України. Під час війни в Україні, участі захисників у тяжких військових діях, виникла загроза для їх життя та здоров'я, у зв'язку постали невідкладні завдання по збереженню життя поранених та відновлення їх здоров'я на етапах відновного лікування та реабілітації.

У сучасних умовах воєнних дій значно збільшується кількість поранених військовослужбовців, які потребують не лише фізичного лікування, але й комплексної психологічної та соціальної реабілітації. Після отриманих травм військові стикаються з низкою труднощів, пов'язаних не лише з відновленням фізичного здоров'я, а й з адаптацією до нових умов життя та інтеграцією в соціальну реальність після війни.

Психологічні проблеми, з якими стикаються поранені на етапі відновного лікування, можуть включати стрес, тривожні розлади, депресії, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), відчуття відчуження від соціуму, втрату сенсу життя, низьку самооцінку та проблеми з адаптацією до цивільного життя в суспільстві.

Водночас важливість соціально-психологічної реабілітації військових полягає в тому, що для успішного відновлення необхідно не лише фізичне лікування, але й глибоке розуміння психологічних потреб і проблем, що в них виникають. Психологічна підтримка має допомогти не лише подолати стресові ситуації, але й адаптуватися до нових соціальних ролей, відновити внутрішню стабільність, навчити справлятися з емоційними переживаннями, знижувати рівень соціальної ізоляції, відновити здатність до ефективної взаємодії з оточенням та забезпечити можливість їх повернення до військової служби.

Також необхідно відзначити, що кожен випадок поранення у військовослужбовців є унікальним, тому процес реабілітації вимагає індивідуального підходу, який залежить від типу поранення, соціального статусу та психологічних особливостей конкретної особи. У зв'язку з цим, необхідно досліджувати соціально-психологічні особливості військових, які відновлюються після поранень, з метою виявлення ключових проблем та розробки найбільш ефективних методів їх подолання. Оскільки соціально-психологічна реабілітація є не менш важливою, ніж фізична, її ефективність безпосередньо впливає на швидкість і повноту

відновлення військовослужбовців.

Дослідження соціально-психологічних особливостей військових, які відновлюються після поранення, допомагає розробити нові підходи та рекомендації для покращення реабілітаційних програм, а також для підвищення рівня їх інтеграції в суспільство після завершення лікування, що має велике значення для соціальної стабільності та здоров'я нації в цілому.

Розгляд психологічних наслідків бойових травм та їх впливу на особистість є важливою складовою для розуміння того, як бойовий досвід змінює внутрішній світ військовослужбовців. Бойові поранення часто залишають не лише фізичні, а й глибокі психологічні наслідки, що впливають на особистість, поведінку, емоційний стан та соціальні взаємини військових.

Ці травми можуть спричинити посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресію, тривожні розлади, порушення сну та інші психологічні проблеми, які суттєво ускладнюють процес адаптації після повернення до цивільного життя [1, с.18-21, 6, 160 с.].

Посттравматичний стресовий розлад є серйозним станом, що є наслідком дії стресу в умовах бойового досвіду і характеризується нав'язливими спогадами, нічними кошмарами, підвищеною дратівливістю та схильністю до раптових спалахів агресії. Це порушення призводить до змін у поведінці військовослужбовців, обмежуючи їхню здатність до нормальної соціальної взаємодії та знижує якість життя.

Серед стрес-факторів виділяються погіршення умов життєдіяльності при порушенні санітарно-гігієнічних умов, проживання, міжособистісних контактів.

Поширеними наслідками бойових травм є тривожність, депресія і соціальна ізоляція. Тривожність може проявлятися у вигляді постійного занепокоєння, панічних атак та почуття небезпеки. Депресія, у свою чергу, характеризується пригніченим настроєм, втратою інтересу до життя та почуттям безвиході. Ці стани часто призводять до соціальної ізоляції, коли військові свідомо уникають контактів з оточуючими, що погіршує процес реабілітації та відновлення за рахунок складних емоційних станів, таких як почуття провини і безнадійності у випадках втрати бойових товаришів, сумнівів у правильності прийнятих рішень під час бойових дій.

Ці емоції можуть супроводжуватися глибоким розчаруванням у власних силах та здатності впливати на події, що створює перешкоди на шляху до психічного відновлення.

Особливості психологічного реагування військовослужбовців на бойові стрес-фактори, розроблені Бліновим О.А., виділяють такі їх форми як дистрес, що може мати руйнівний характер, еустрес, як здатність мобілізувати сили та забезпечити готовність до протистояння викликам; посттравматичний стресовий розлад з включенням вибухових, довготривалих механізмів та синдром посттравматичного зростання як можливість використання нового досвіду.

Вплив бойових травм на особистість військовослужбовця є значущим і багатограним, оскільки травматичний досвід може призвести до суттєвих змін у самооцінці та відчутті ідентичності. Після поранення, особливо якщо воно має значні фізичні чи психологічні наслідки, військовослужбовець може переживати глибокі зміни у сприйнятті себе та своєї ролі у світі. Ідентичність, яка раніше була збудована на службі, при виконанні обов'язків та відданості професії, може зазнати значних потрясінь. Фізичні ушкодження, обмеження у фізичних можливостях чи тривалі процеси реабілітації можуть викликати відчуття втрати особистісного «я», зниження впевненості в собі та відчуження від попереднього способу життя та власного досвіду [2, с.118-124].

Психологічні трансформації, що виникають після травми, є складним і тривалим процесом адаптації до нових умов життя. У випадках, коли військовослужбовець переживає серйозне поранення, особливо таке, що має фізичні чи психологічні наслідки, його життя змінюється кардинально. Першочергово, це стосується емоційного стану, оскільки травма часто призводить до відчуття втрати, гіркоти та безсилля перед новими обставинами. Багато військових переживають труднощі у зв'язку з тим, що їх попередні життєві ролі, на які вони покладали великі надії, більше не є актуальними або доступними за станом здоров'я.

Вплив бойових травм на психологічний стан військовослужбовців різного віку та досвіду може відрізнятися, оскільки ці фактори впливають на те, як людина переживає стресові події та адаптується до життя після травми.

Молодші військовослужбовці, які лише починають свою кар'єру, можуть бути більш вразливими до бойових травм через відсутність життєвого досвіду та недостатньо сформовані механізми стресостійкості. Їх психологічна реакція на травму часто є більш

інтенсивною, оскільки вони ще не мали можливості здобути досвід адаптації до стресових ситуацій і можуть мати складнощі у вирішенні емоційних проблем.

Молоді люди часто не мають достатньо психологічних ресурсів, щоб впоратися з такими глибокими переживаннями, як посттравматичний стресовий розлад, що може призводити до депресії, тривожності, соціальної ізоляції чи агресії. Для молодших військових також є характерною більша емоційна вразливість, тому їх відновлення може займати більше часу, і вони можуть зіткнутися з труднощами в соціальній адаптації після повернення до цивільного життя. Оскільки вони не мають достатнього життєвого досвіду для того, щоб розуміти, як ефективно справлятися з емоційними впливами, їм часто необхідна професійна психологічна підтримка.

Військовослужбовці старшого віку та з більшим бойовим досвідом можуть мати інші реакції на травму. Завдяки життєвому досвіду та сформованим механізмам подолання стресу, вони проявляють більше стійкості, що не означає, що їхній психологічний стан не страждає.

Старші військові можуть бути схильні до більш глибоких психологічних наслідків, оскільки накопичення стресових факторів через роки служби може призводити до хронічних проблем, таких як депресія, тривожні розлади або ПТСР. Зокрема, військовослужбовці старшого віку можуть відчувати більші труднощі у фізичній реабілітації та адаптації до обмежень, що виникають через травми, і це також впливає на їх психологічний стан. Вони можуть бути більш критичними до себе через неможливість виконувати колишні функції, що сприяє підвищенню рівня стресу та знижує самооцінку [6, 160 с.].

О. Христук відмічає, що військові, які пережили бойові травми, часто стикаються з психологічними труднощами, такими як ПТСР, депресія, тривожність та почуття безпорадності. Психологічна реабілітація складається не лише з лікування цих розладів, але й із допомоги в адаптації до нової реальності.

Роль самооцінки та сприйняття себе після поранення є надзвичайно важливою для психологічного відновлення військовослужбовців. Після травм, особливо тих, що приводять до значних фізичних чи психічних змін, багато військових стикаються з різким зниженням самооцінки, що може погіршити процес адаптації. Зміни у фізичному вигляді при спотворюючих пораненнях або втрати частини тіла, пов'язані з інвалідністю чи обмеженими можливостями, можуть призвести до почуття неповноцінності, страху від контактів або відчуження від суспільства. Самооцінка, що залежить від фізичних досягнень або колишньої професійної ролі, може значно постраждати, що негативно впливає на психоемоційний стан людини [7, с. 317-329].

Важливою частиною цього процесу є відновлення почуття самоцінності, мотивації до життя та встановлення здорових соціальних зв'язків. Для цього часто застосовуються психотерапевтичні методи, зокрема когнітивно-поведінкова терапія, арт-терапія, групові сесії підтримки, які допомагають військовослужбовцям краще зрозуміти та прийняти свою ситуацію, розвинути нові стратегії подолання стресу та змінити спосіб мислення [7, с. 317-329].

Невід'ємною складовою його є також допомога в прийнятті змін та розвитку нових цінностей, що дозволяють підтримувати позитивне самосприйняття. Підвищення самооцінки досягається через терапевтичні заходи, психологічну підтримку, участь у групах взаємодопомоги, а також через залучення до нових видів діяльності, де людина може реалізувати свій потенціал у нових обставинах. Створення можливостей для самореалізації та само сприйняття, є умовою для психологічного відновлення.

Суттєву роль у відновленні стану здоров'я військовослужбовців після поранень займають державні програми їх підтримки та реабілітації. Такі програми складаються з медичної та психологічної допомоги, спеціалізовані реабілітаційні заходи, консультації для родин, а також соціальну підтримку. Державна підтримка важлива не лише у відновленні стану здоров'я, але й у соціальній та професійній реабілітації, для інтеграції військових в цивільне життя.

Окрім медичної допомоги, важливими є психологічні програми, що сприяють розвитку психологічної стійкості, адаптації до змін і відновленню соціальних зв'язків. Застосовується також допомога у пошуку нового професійного напрямку, навчання новим навичкам, підтримка в реінтеграції у сім'ю та суспільство. Важливо, щоб програми були доступні і максимально індивідуалізовані, що дозволить кожному військовослужбовцю пройти через реабілітацію відповідно до своїх потреб та особливостей [5].

Результати проведеного дослідження психологічного стану поранених військовослужбовців, які проходять відновний період медичної реабілітації, свідчать про те, що всі вони мають ті чи інші симптоми та синдроми психологічних відхилень та потребують

проведення заходів психологічної реабілітації залежно від ступеня їх виразності.

Висноки. 1. Військовослужбовці, які перенесли фізичну травму в результаті поранення отримують також психічну травматизацію різного ступеня важкості залежно від комплексу діючих чинників.

2. Заходи психологічної реабілітації потрібно розпочинати вже на етапі медичної та продовжувати на етапах професійної і соціальної реабілітації.

1. Бедюк М. В. Особливості реалізації програми «Психологічна допомога бійцям АТО та їхнім сім'ям». *Збірник наукових праць РДГУ*. 2018. Випуск 6. С. 18–21.

2. Блінов О. А. Вплив стрес-факторів діяльності на військовослужбовців. *Вісник НАОУ*. Київ : Міленіум, 2019. Вип. 2. С. 118–124.

3. Зарецька Н. В., Гридковець Л. М. Організаційні засади надання психологічної реабілітації учасникам АТО та членам їх сімей. *Вісник*. 2020. Випуск № 3 (31). С. 26–33.

4. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. Психологічна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.

5. Старков Д.Ю., Ярий В.В., Олішевський О.В. Організація стаціонарної медико-психологічної реабілітації розладів, пов'язаних з психічною травмою та стресом: науково-методичний посібник. Київ : ФОП Ямчинський О.В., 2023. 136 с.

6. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомогі в умовах тривалої травматизації : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.

7. Христук О. Техніки відновлення на етапі психологічної реабілітації учасників бойових дій. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки*. 2019. № 3 (14). С. 317–329.

Наталія СИДОРЕНКО

професор кафедри
адміністративно-правових дисциплін
та публічного управління
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
доктор юридичних наук, професор
<https://orcid.org/0000-0003-4622-2779>

УКРАЇНЬСКА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЇ АГРЕСІЇ ЯК АСПЕКТ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

У контексті сучасних викликів, з якими зіштовхується Україна на шляху становлення та належного розвитку власної державності, національні традиції державотворення набувають особливої організаційно-управлінської значущості, адже саме традиції державотворення є невід'ємною частиною історичної спадщини, слугують не лише як віддзеркалення культурної ідентичності, а й як фундамент та підґрунтя, на якому можуть будуватися міцні державні інституції.

Питання української національної ідентичності в умовах зовнішньої агресії та її впливу на безпекову складову в державі вивчала велика кількість провідних науковців України, зокрема такі: С. О. Шевченко, Л. Р. Наливайко, Ю. І. Тюрє, Н. А. Липовська, О. С. Ядловська, І. В. Козубай, О. В. Максименко та інші, що свідчить про значну соціальну важливість зазначених процесів.

Актуальність наукового дослідження національних традицій державотворення зумовлюється також іншими факторами. По-перше, це зростання національної самосвідомості, що стимулює українське суспільство до пошуку власного шляху в глобальному світовому порядку. По-друге, прагнення до самоствердження на міжнародній арені вимагає від України не тільки відстоювання національних інтересів, але й забезпечення ефективного державного управління, адаптованого до сучасних викликів глобалізації та умов значної прозорості.

Національні традиції державотворення України проявляються в різних аспектах державного життя, охоплюючи важливі сфери такі як державне управління, правова система,